

Ľudská prirodzenosť ako fundament dôstojnosti ľudského života

R.Balák

V bioetickej problematike rešpektovania ľudského života je *mysterium humanum* kontinuálnou a najpodstatnejšou výzvou pre človeka, hľadajúceho pravdu o sebe samom, ktorá by bola fundamentálnym teologickým ako aj filozofickým východiskom pre zdôvodnenie postoja úcty voči ľudskému životu. Pojem ľudská dôstojnosť je jedným z argumentov pre zdôvodnenie postoja úcty voči ľudskému životu zo strany človeka. Obsahom filozofickej a teologickej reflexie je zdôvodnenie postoja úcty voči ľudskému životu vo svetle dosiahnutého pravdivého poznania človeka o ňom samom, ktoré je vyjadrením bytostnej túžby človeka po pravde, a teda primárne ide o postoj úcty voči všetkému čo je prítomné v človeku ako niečo, čo je prirodzené pre ľudskú osobu.

Fenomén človeka a špecificky jeho ľudská prirodzenosť je bezpochyby fundamentálnou témou teologicko-filozoficko-antropologických vedeckých skúmaní v kontexte rešpektovania ľudského života. Pre úprimné poznávanie pravdy o človeku, o jeho prirodzenosti a dôstojnosti, je potrebný rešpekt voči objektívnemu výskumu ale i bytostný postoj otvorenosti ľudskej mysle v celej jej dimenzii, pri zohľadnení špecializačného prístupu jednotlivých vied, hoci ani jedna z nich neprezentuje plnosť poznania pravdy o tomto probléme¹.

Totíž elimináciou absolútnych (objektívne pravdivých) hodnôt, absolútnej (objektívnej) pravdy (o človeku), absolútnych (objektívnych) noriem povstal nový gnozeologický a metodologický prístup k problematike človeka ako aj k ľudskému životu. Konzekvenciou je vznik priepasti medzi jednotlivými východiskami racionálnej etickej reflexie a poznania človeka i jeho prirodzenosti, spôsobené i opustením klasického fundamentu protikladu, čo nasmerovalo filozofické chápanie pravdy divergentne od pojmov príčiny a účinku, od pravdy a jej logického protikladu, od tézy a antitézy, smerom k syntéze logicky nezlučiteľných skutočností².

Napriek týmto vplyvom sa antropologické a filozofické pokusy objasnenia tajomstva človeka v perspektíve jeho prirodzenosti koncentrujú nielen na konštitutívny fyzický a duchovný fundament v rámci jeho unikátnej koherentnosti ale aj na špecifické elementy ako rozum, inteligenciu, slobodu, svedomie a spirituálnosť človeka v dočasnej i transcendentnej perspektíve. Je nevyhnutné prehlibnúť poznanie fundamentálnych elementov ľudského bytia ako osoby, pričom je potrebná otvorenosť človeka zamyslieť sa nad genézou ľudského bytia, jeho existenciou, teleológiou, zmyslom jeho existencie, ako ľudského subjektu. To predisponuje vypracovanie fundamentálneho antropologického nazerania, ba dokonca povstanie vedy o človeku, ktorej ovocím je špecifické nazeranie na ľudskú prirodzenosť a dôstojnosť v perspektíve ľudskej osoby, dokonca v tom istom civilizačnom či kultúrnom priestore³.

1. Reflexia pojmov človek a ľudská prirodzenosť

¹ Reflexia nad pojmami človek a ľudská prirodzenosť dôstojnosť, je v treťom milénií poznačená novým chápaním a myslením postmoderného človeka, charakteristickým možnosťou filozofickej ale i teologickej alternatívy vo vzťahu k objektívnej pravde.

² Širšie na túto tému porovnaj SCHAEFFER F.A. *The God Who Is There*. Kent 1968, najmä 1. časť (5 kapitol). Dôležitú úlohu v tomto procese zohrali Kant, aj keď len parciálne, iníciačne Hegel, pričom Kierkegaard, označovaný ako otec moderného myslenia existenciálneho charakteru, ako prvý prekročil hranicu takejto metodológie.

³ V samotnom európskom priestore reflexie nad danou problematikou sa objavila inšpirujúca a vzájomne sa obohacujúca špecifickosť nazerania na problematiku v západnom a stredovýchodnom teritóriu Európy, čo umožňuje plodný dialóg pri objavovaní pravdy o človeku ako osobe, ktorá je nositeľom dôstojnosti. Synteticky o tomto jave pojednáva S. Grygiel. Por. GRYGIEL S. *L'uomo visto dalla Vistola*. Bologna 1978.

Postoj rešpektovania ľudského života je imanentne spojený s bytostnou túžbou človeka, ktorá je mu vlastná a prirodzená, lebo človek chce vedieť kým je, a táto túžba sprevádza človeka celou históriou jeho existencie a jeho myslenia, čo špecificky poznačilo najmä dvadsiate storočie, ktoré je v istom zmysle extrémne antropocentrickým storočím. Otázka antropogenézy, ako aj otázka zmyslu a cieľa človeka sa objavila s novou intenzitou v bioetickej oblasti najmä v problematike postoja človeka voči ľudskému životu v niektorých etapách jeho existencie. Možno konštatovať, že potreba poznania seba samého môže byť chápaná ako teoretická či praktická možnosť alebo nevyhnutnosť či povinnosť. Ba viac než to, všetci ľudia sú, vzhľadom na fakt, že sú nositeľmi dôstojnosti, že sú osobami obdarovanými rozumom a slobodnou vôľou – čiže sú osobne zodpovední hľadať pravdu, spoznanú pravdu afirmovať a usporiadať život⁴, teda konať v súlade s objektívnou pravdou v oblasti rešpektovania ľudského života.

Môže vôbec človek skutočne prežívať vlastnú existenciu naplno, pravdivo a napredovať na zložitej ceste vlastnej bytostnej realizácie bez toho aby objavil, spoznal a afirmoval zmysel vlastnej existencie? Zaiste nie, veď filozofické i teologické bádanie sa koncentruje na prezentáciu odpovede na jednu z podstatných otázok „*Quis est?*“ - „*Kým je?*“ počas celého trvania ľudského života. Hľadajúc odpoveď v histórii, vo svojom srdci, rozume, svedomí, hĺbke svojho vedomia a podvedomia, človek spoznáva mantinely vlastnej prirodzenosti, v rámci ktorej stretáva *mysterium* svojho bytia – existencie. Odhaľovanie tohto *mysterium* chápe človek ako svoje bytostné poslanie, lebo ono je realizáciou procesu hľadania domova⁵. Čo však človeka pobáda k plnšiemu hľadaniu pravdy o sebe samom, k neustálemu úsiliu o niečo vyššie, dôležitejšie, vznešenejšie a podstatnejšie, čo má bytostný vzťah k nemu samému? Už len pokusy hľadať túto odpoveď v rámci ľudskej prirodzenosti, v podstate utvárajúcej človeka ako osobu, viedli k intelektuálnemu napätiu medzi dosiahnutými výsledkami ľudského poznania.

V rámci rešpektovania vedeckých výskumov a ich výsledkov možno vyjadriť presvedčenie, že sa človek nemôže limitovať výlučne len na tie rozmery poznania, ktoré dosiahol či už v rovine *abstractio* alebo v empirickej rovine (ktorej je často neadekvátne pripisovaný väčší význam, než v skutočnosti má). Totiž ak sa chce pravdivo analyzovať fenomén človeka a jeho prirodzenosti, v spojitosti s rešpektovaním ľudského života, dôjde sa automaticky k poznaniu, že človek je odlišný od prírody omnoho viac, ako sa zdá na prvý pohľad – dokonca je podstatne odlišný, napriek skutočnosti, že jestvuje v prírode, vo svete a v kozme, ako vo svojom časopriestorovom prirodzenom prostredí. Človek je exkluzívnou podstatou situovanou na čelnom mieste hierarchie biotického sveta, prekračujúcou limity organického živého sveta svojimi duchovnými schopnosťami skrze *actus humanus* a svojimi možnosťami skrze *participatio* na niečom, k čomu je slobodný. V reflexii o človeku a jeho prirodzenosti sa možno koncentrovať na tri zásadné okruhy problematiky a to genéza, štruktúra a interpretácia pravdy.

⁴ JÁN PAVOL II. *La dignità dell' uomo fondamento di giustizia e di pace*. (All' Assemblea Generale dell' ONU New York 2. Ottobre 1979) Nr. 20. In: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*. Città dell' Vaticano 1996. nr. 20.

⁵ TRESMONTANT C. *Dejiny a smysl stvoření*. Praha 1993 s.47.

Antropogenéza človeka imanentne spojená s chápaním ľudskej prirodzenosti je v rámci skúmania reflektovaná z hľadiska striktne prírodného aspektu⁶ alebo aspektu filozofie prírody⁷ či teologického aspektu. Odlišnosť a jedinečnosť človeka, jeho prirodzenosti a jeho života nespočíva len v prekročení prahu novej psychosociálnej fázy, ale i v schopnosti symbolického správania (zmeny materiálnej manipulácie na symbolickú), predpokladom čoho bol prechod od biologickej finality k vedomej finalite, prejavujúcej sa v *logos* a v algoritme. Abstraktnosť myslenia a sloboda rozhodovania i konania zjavuje, že človek jednoznačne patrí do biosférického sveta ale súčasne ho prevyšuje aj vďaka reflexnému sebauvedomeniu. Z tohto dôvodu objavenie a bližšie vyjasnenie podstatných elementov, konštituujujúcich ľudskú prirodzenosť prináleží viac filozofii, ktorá prekračujúc kompetencie prírodných vied, majúcej k nej komplementárny charakter, dosahuje väčšiu plnosť poznania⁸.

Teologický aspekt prezentuje problematiku antropogenézy ľudskeho bytia v dimenzii vzťahu človeka k Absolútnemu Bytiu čiže k Bohu, ktorého chápe ako Stvoriteľa ľudskej prirodzenosti, rešpektujúc a zachovávajúc kompetencie empirických vied a výsledky antropologického výskumu, ktoré nie sú v rozpore s religióznymi prejavmi. Antropomorfixký opis stvorenia sa dnes neinterpretuje doslovne, ba dokonca sa teológia dištancuje od tohto druhu interpretácie a poukazuje na základe komparatívnej histórie náboženstva na fakt, že v babylonskej mytológii a kozmogónii možno nájsť určitú spojitosť s knihou Genesis⁹. V teologickom chápaní sa prezentuje interpretácia biblických textov obsahujúca pravdy, náboženského charakteru, predovšetkým že existencia človeka je kauzálne spôsobená suverénnou silou Absolútného bytia (v euroatlantickej civilizácii sa používa termín Boh) a ako stvorenie, je človek závislý od Stvoriteľa v celej svojej prirodzenosti, pričom je súčasne korunou stvorenia, pozostávajúc z duchovného i materiálneho elementu, ale i rozdielnych pohlaví v ich ontickej jednote.

Ľudská prirodzenosť je komplikovanou skutočnosťou ak ide o jej štruktúru, keďže i na jej jednotlivé elementy možno nazerat' z rôznych uhlov pohľadu. Schematicky možno konštatovať, že človek je duchovno-telesnou jednotou. Pri bližšom skúmaní možno reflektovať biotickú štruktúru a funkciu (základné biologické elementy somatickej dynamiky), psychickú štruktúru a funkciu (dispozície a procesy spojené s nervovým systémom napr. systém poznávací, čiže informačný¹⁰ a vôľovo-emocionálny¹¹, čiže motivačný, pričom je prítomná unifikujúca funkcia spájajúca tieto systémy– vedomé „ja“),

⁶ Prírodný aspekt nazerania na problematiku sa pokúša prezentovať a zdôvodniť proces zmien, ktoré mali smerovať k vzniku druhu *homo sapiens*, opierajúc sa o predpoklady a údaje z vykopávk, pričom komparatívnou metódou stanovuje spoločné alebo odlišné vlastnosti medzi človekom a zvieratami. Vakancia empirických údajov a dôkazov, ak sa berie do úvahy časopriestorový priebeh týchto procesov, znemožňuje adekvátne riešenie problematiky, ktorá sa stáva nevyhnutne predmetom hypotéz, čo reálne nedáva nielen uspokojivú odpoveď, ba často je skôr povrchnou alibistickou ignoranciou než serióznym hľadaním pravdy. Nejde len o známe evolučné teórie alebo čas, v ktorom údajne nastali podstatné zmeny (proces hominizácie, utvorenie fylogenetického línie človeka, a iné špecifiká), ale predovšetkým o najnovšie (objektívne) poznatky antropológie a molekulárnej genetiky, ktoré sú v rozpore so všetkými známymi hypotézami a teóriami, uvažujúcimi evolučne.

⁷ Z hľadiska aspektu filozofie prírody, obsahujúceho filozofickú analýzu fylogenetického procesu, výsledkom ktorého je človek, ako bytosť fyzicko-spirituálna, čiže vlastne poukazuje a skúma skutočnú tvorivú príčinu psychickosti (duchovnosti, spirituálnosti), ktorá spôsobuje podstatnú odlišnosť človeka (hominizácia) od iných foriem (organického) života v doteraz známom kozme.

⁸ Hominizáciu človeka, metodologicky vysvetľovanú na základe príčiny a účinku, pochádzajúcu od transcendentného Absolútna prijímajú okrem iných P.M.Perier, A.G.Sertillanges, P. Teilhard de Chardin, K. Rahner, K.Klósak, čo odmieta materialistickú filozofia vo všetkých svojich modifikáciách.

⁹ Naproti tomu vo filozofii je prítomný i názor, že antropomorfixké chápanie podstaty Boha a javov vo svete je konzekvenciou nedokonalosti ľudskeho poznania, a že samotný antropomorfixmus má základ v spirituálno-senzitívnej prirodzenosti človeka, ktorého rozum tvorí pojmy, opierajúc sa o dojmy a predstavy.

¹⁰ Poznávací systém obsahuje pozorovacia schopnosť, pamäť, myslenie, komunikáciu.

¹¹ Vôľovo-emocionálny systém spája biologické, spoločenské a individuálne činitele dynamiky ľudskej aktivity, zohľadňujúc tak potreby, schopnosť prispôsobenia a emócie človeka. Špecifickou viacvrstvovou kvalitou je vedomie, špeciálne morálne vedomie, pričom štruktúru v danej sfére konštituuje i svedomie a vôľa.

spoločenskú (sociálnu) štruktúru a funkciu (súbor určitých vlastností jednotlivca sformovaných pod vplyvom spoločensko-kulturálneho prostredia¹²), bytostnú štruktúru (poukazujúcu na bytostnú odlišnosť a výnimočnosť, stavajúcu človeka s jeho špecifickou prirodzenosťou na vrchol hierarchie bytí empiricky daných¹³) a nadprirodzenú štruktúru a funkciu (človek ako rozumná a slobodná duchovno-telesná bytosť chápaná v kontexte osoby stvorenej na obraz boží, majúca prirodzený i nadprirodzený rozmer).

V problematike interpretácie jedinečnej podstaty človeka a jeho prirodzenosti možno reflektovať vzťahy človeka a jeho biologické, psychologické, spoločenské a kultúrne správanie súhrnne vyjadrené vo scientisticko-kulturálnom aspekte¹⁴. Filozofický aspekt interpretácie obsahuje reflexiu bytostnej štruktúry človeka a jeho prirodzenosti ale i charakteru jeho konania a predurčenia¹⁵. Teologický aspekt interpretácie sa koncentruje na bytostné hodnoty človeka a jeho prirodzenosti vo svetle biblického Zjavenia, ktoré dôstojnosť človeka prezentuje v imanentnom a transcendentnom rozmere, objasňujúc zmysel ľudského života a zohľadňujúc nový interpersonálny vzťah človeka, ako partnera Absolútneho bytia – osobného Boha. Z tohto dôvodu je dôležitou kategóriou interpretácie osobná spása človeka. Teda reflexia nad termínmi „človek“ a „ľudská prirodzenosť“ v kontexte prepojenia s termínom „osoba“ je predovšetkým poukazaním na bytostnú odlišnosť človeka od všetkých ostatných foriem organického života a na jeho špecifickú dôstojnosť a povolanie.

2. Dôstojnosť ľudskej osoby a jej života

V rámci problematiky zdôvodnenia rešpektovania ľudského života je vyjadrovanie o človeku ako o indivíuu, ako o druhu *homo sapiens* nedostačujúce ak sa chce vystihnúť podstata a špecifickosť človeka zakorenená v jeho prirodzenosti, vďaka ktorej je podstatne odlišný od všetkých iných foriem života. Filozofický a teologický termín „osoba“ sa používa, aby sa naznačilo, že človek nedovoľuje seba samého biologizujúcim spôsobom redukovať iba do toho, čo obsahuje termín „jedinec druhu“, ale má v sebe čosi viac, akúsi špeciálnu plnosť i dokonalosť bytia, pre zvýraznenie ktorého je potrebné použiť slovo „osoba“¹⁶.

V rámci argumentácie v prospech ochrany ľudského života termín „osoba“ predstavuje ešte viac nevysloviteľné tajomstvo než obyčajne vo filozofii či v teológii užívaný termín „indivídium“¹⁷, lebo prezentuje konštitutívne kvality exkluzívne prislúchajúce ľudskej prirodzenosti, ktorá je fundamentom ľudskej dôstojnosti a teda aj ľudského života v každej fáze jeho existencie. Aj keď ľudská osoba v kontexte jej prirodzenosti spadá do oblasti výskumov zmyslových i intelektuálnych, vedeckých i metafyzických, je skutočnosťou veľmi bohatou, a to až do takej miery, že napriek dosiahnutému poznaniu je človek v rámci svojej prirodzenosti zostáva parciálne pre seba samého neustále mystériom. Predovšetkým predchádzajúce obdobia výskumu sú poznačené výsledkami aristotelesovsko-tomistickej

¹² Realizácia možností v spoločnosti, realizácia človeka ako osoby: modely správania, socializácia, vzťah osoba a spoločnosť, svetonázor, osobnosť, integrácia, hodnoty, interiorizácia, formácia, tvorivosť.

¹³ V problematike špecifikácie rovnorodosti či zložitosti ľudského bytia z elementov, funkcionálnej či podstatnej komplexnosti sa vyskytujú rôzne filozofické názory oscilujúce od extrémneho materializmu po extrémny spiritualizmus. Na základe dosiahnutého poznania možno jednoznačne odmietnuť monistické a dualistické stanovisko, lebo prirodzenosť človeka, alebo presnejšie človek ako osoba je čistou psychofyzickou a súčasne substancionálnou jednotou elementov a činiteľov, majúcich rôznorodý charakter.

¹⁴ Interpretácia ľudského poznania v tomto aspekte v rámci historicity a kontinuity oscillovala od mechanistickej, cez biologickú, fyziologizujúcu, behavioristickú, psychoanalytickú, štrukturalistickú, sociologizujúcu, marxistickú, neopsychoanalytickú až po kognitívnu.

¹⁵ Možno konštatovať, že jestvujú dve hlavné tendencie filozofického chápania človeka. Kozmologická, ktorá sa datuje od staroveku po R. Descartesa, reflektuje problematiku na základe chápania kozmu. Antropocentrická tendencia reflektuje celú skutočnosť na základe chápania človeka samého.

¹⁶ WOJTYŁA K. *Miłość i odpowiedzialność*. Lublin 1986. s.24-26.

¹⁷ WOJTYŁA K. *Osoba i czyn w aspekcie świadomości*. In: *Pastori et magistro*. Lublin 1966 s.304.

antropológie, pričom sa dnes lepšie interpretujú ale i obohacujú o nové dimenzie, dosiahnuté svetlom ľudského rozumu, ktorý je primárnou pravdou v každom človeku – osobe. V antropologickom zameraní je tu obohatenie o elementy fenomenológie a v teologickej reflexii po Druhom Vatikánskom koncile je tu podstatný obohacujúci prvok a to idea Zmluvy¹⁸.

Podľa neotomistickej filozofickej koncepcie a v rámci zohľadnenia teologického aspektu nazerania, všetko to, čo je pravdivou dokonalosťou vo stvorenom svete, sa musí nachádzať v najvyššom stupni v Absolútnom Bohu, tak isto aj ľudská osoba, ktorá je korunou diela stvorenia¹⁹, musí byť realizovaná v Absolútnom Bohu, a to v neporovnateľne dokonalejšom stupni.

Parciálne nadväzujúc a analyzujúc definíciu osoby od Boethiusa, ktorej podstatou je, že „*persona est naturae rationalis individua substantia*“ – „osoba môže byť jedine individuálnou rozumnou substanciou“²⁰, čiže *hypostasis* a *substantia*, poukazujúc tak na individualitu a špeciálnosť človeka a jeho života. Človek – jeho život je teda tým, čo je najdokonalejšie v prírode, je rozumným individuum uvedomujúcim si seba, jediným slobodným bytím, samostatným a podstatne odlišným od iných bytí. Táto dokonalosť spočíva v substancii a finalite²¹ (môže byť blízka a vzdialená) čo možno vyjadriť dnešným jazykom nasledovne: dokonalosť spočíva v tom, že človek je osobou a svojím konaním smeruje k dosiahnutiu konečnej dokonalosti, presahujúcej človeka.

Teda osoba je samostatným podmetom vlastného konania a existencie, charakteristickým svojou rozumnosťou a slobodou, ktorá sú jedinečné a vlastné len človeku čiže jeho životu²². Lenže ľudská osoba sa nerealizuje výlučne len v určitých sociálnych, kultúrnych a historických podmienkach, lebo je prirodzenosťou (vlastnosťou) človeka, že pozostáva i zo spirituálnej duše, bytostne smerujúc tak k cieľu, prevyšujúcemu premieňajúce sa podmienky jeho vlastnej existencie²³. Ľudská duša je princípom a prameňom ľudskej spirituality a vďaka nej patrí človekovi titul osoby, majúcej neodňateľnú dôstojnosť, ktorá je fundamentom základných ľudských práv, čiže primárne práva na život.

Od neodňateľnej a nenarušiteľnej dôstojnosti ľudskej osoby, ktorej fundamentom je ľudská prirodzenosť, sa logicky odvodzuje v bioetickej oblasti, okrem iného, fyzická integrita osoby, bezpodmienečná úcta k ľudskému životu, rešpekt voči svedomiu každej osoby, slobodnému mysleniu a prejavu človeka (čo však neznamená priznanie práva na prezentáciu ľži), religióznemu presvedčeniu a osobnej slobode. Tým sa *de facto* vyjadruje bytostný rešpekt voči osobe človeka, čiže automaticky i voči jeho životu, lebo nemožno rešpektovať človeka bez rešpektu voči jeho životu.

Nasmerovanie na individuálne chápanie pojmu ľudskej osoby spočíva na odlišnosti, špecifickosti a neopakovateľnej osobnosti človeka je zacielením na principiálnu charakteristiku osobnej štruktúry človeka. Nemožno teda akceptovať redukcionistické filozofické ale niekedy i teologické názory nedoceňujúce konzekvencie skutočnosti, že človek

¹⁸ Idea Zmluvy je jednou z hlavných ideí, ktoré ovplyvnili teológiu i chápanie pojmu osoby človeka a jeho prirodzenosti. NAGÓRNY J. *Poslanictwo chrześcijan w świecie*. Lublin 1997. s.105 - 118

¹⁹ Súčasná teológia zdôrazňuje biblický aspekt antropologického nazerania na túto problematiku, obsahujúci pravdu o človeku, ktorý bol stvorený na obraz Boží. Por. Gn 1, 26. Súčasne bol človek povolaný k dialógu lásky, ktorý je vyjadrený v idei Zmluvy. Stvorenie, vykúpenie a spasenie človeka dáva najvyššiu dôstojnosť každému človekovi. Akt stvorenia stavia človeka do trojitej relácie: k Bohu, ku svetu a k iným ľuďom.

²⁰ BOETHIUS SEVERINUS MANLIUS ANICIUS. *Liber de persona*, III. 64,1337-1354.

²¹ TOMÁŠ AKVINSKÝ. *Summa Theologiae*. STh I, q.73, a. 1, c.

²² Vo filozofických i teologických štúdiách o človeku sa objavuje známa koncepcia hylemorfizmu, predstavujúca zloženie z matérie a formy. Pomocou nej sa analyzuje tzv. *compositum humanum*, avšak je potrebné reflektovať problematiku ľudskej duše – *anima rationalis*.

²³ JÁN PAVOL II. *Messaggio per la giornata mondiale per la pace, 8.dicembre 1987. La libertà religiosa condizione per la pacifica convivenza*. Nr.1.

je personálnym podmetom a že je sebarealizujúcou sa slobodnou ľudskou osobou, lebo sa jednoznačne javia ako nedostačujúce a plytké, ba dokonca sú v rozpore s poznatkami vedy.

I v kontexte ochrany ľudského života sa na konci druhého a začiatkom tretieho milénia prichádza k chápaniu osoby ako „osobného *suppositum*“ - teda človeka ako individua²⁴. Inými slovami: *sub – ponere* ako čosi, čo je položené „pod“, a tak vlastne „pod“ všetkým slobodným ľudským konaním, alebo „pod“ všetkým, čo sa v ňom deje (sebauvedomenie, myslenie, poznávanie, rozhodovanie...) je človek - osoba v perspektíve jej budúcnosti. „*Suppositum*“ poukazuje na samo bytie podmetom²⁵, pričom tento podmet je v základoch každej dynamickej štruktúry, každého mravného konania a diania alebo podmetovosti, preto je nevyhnutnosťou zachovať postoj úcty ku špecifickým schopnostiam človeka, k jeho rozumu, vôli, slobode i svedomiu²⁶, a nepochybne i k jeho životu.

V kontexte úcty voči ľudskému životu možno konštatovať, že definovanie ľudskej prirodzenosti a ľudskej osoby v imanentnej spojitosti s dôstojnosťou tejto osoby v perspektíve celej jej budúcnosti je prejavom objavenia i afirmácie vlastnej identity, vlastného života, bytostným identifikovaním sa s danou realitou, ktorá sa nemôže degradovať na vlastnícky postoj človeka k tejto realite (napr. k jeho životu alebo k životu inej osoby), lebo takéto redukcionizmus deštruuje a alienuje človeka, a tým bytostne odcudzuje človek seba samého.

Personalistické chápanie ľudskej prirodzenosti a dôstojnosti²⁷ akcentuje fakt, že nakoniec celá realita ľudského života zostáva pod znakom prirodzenosti osoby a jej dôstojnosti, čo implikuje prirodzenú potrebu bytostného rešpektu voči ľudskému životu. To znamená, že ak chce človek bytostne naplniť seba samého – zadostučiniť špecifickej dôstojnosti vlastnej osoby, tak sa logicky musí identifikovať s osobnou realitou – existenciou (životom), ktorá je podmetom z akéhokolvek zorného uhla pohľadu a skúmania, hoci ju nemôže obsiahnuť v plnej miere chcenia. Osoba, jestvujúc vo svete, je korunovaním reality a najvyšším stupňom interpretácie celého sveta prírody, ba viac celého kozmu, lebo v nej – v osobe človeka - je prezentovaná rekapitulácia celej prírody, je mikrokozmosom transcudujúcim seba a prekračujúcim svet okolo seba.

Všetko, čo v stvorenom svete určuje pravdivú dokonalosť, sa musí istým dokonalejším spôsobom nachádzať v primárnej kauzálnosti, v teologickom aspekte chápania – v osobnom Bohu, ktorý je Absolútnym Bytím. V stvorenom svete najvyššiu dokonalosť určuje ľudský život a teda ľudská osoba – je to *perfectissimum ens*. Ľudský život chápaný ako osoba človeka je vrcholným zjavom a vznešeným ľudským bytím – ikonou Boha, orientovanou skrze svoje *ratio* i *actus humanus*, ktorých fundamentom je sloboda, a to nielen k sebe a k iným ale dokonca i k Absolútnemu Bytiu. V istom zmysle je možná konštatácia, že aká je bytostná podstata konkrétneho bytia, taká je jeho prirodzená finalita alebo koniec, čo má vplyv na postoj človeka voči ľudskému životu.

Pre plnšie pochopenie je nevyhnutné zohľadniť antropologicko-biblickú koncepciu osoby, z ktorej vychádza teológia a to v kontexte vzťahovosti ľudskej osoby. Z tejto koncepcie vyplýva dôstojnosť, určenie i povolanie osoby človeka stvoreného na obraz Boží a povolaného k dialógu formou Zmluvy. Teologický aspekt skúmania prezentuje akt stvorenia, vykúpenia a spasenia dáva najvyššiu dôstojnosť každému človekovi, pričom akt stvorenia

²⁴ Por. WOJTYŁA K. *Osoba: podmiot i wspólnota*. In: *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*. Lublin 1994 s. 375-391.

²⁵ WOJTYŁA K. *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*. Lublin 1994 s. 120 – 124.

²⁶ JÁN PAVOL II. *Redemptor hominis*. Nr. 12.

²⁷ Schematicky zhrnutý historický vývoj pojmu osoba možno nájsť u mnohých autorov. Por. napr. ROTTER H. *Person und Ethik, Zur Grundlegung der Moraltheologie*. Innsbruck – Wien 1993, (prvá kapitola); BARTNIK CZ. S. *Personalizm*. Lublin 2000. (druhá kapitola). Tento personalizmus označuje predovšetkým dynamické kontinuálne zdokonaľovanie ľudskej individuálnej osoby od momentu počiatku jej individuálnej existencie: morálne zdokonaľovanie života v spoločnosti tým spôsobom, aby čoraz lepšie a plnšie zodpovedalo človekovi vo všetkých sférach jeho života, čiže i v bioetickej oblasti rešpektovania ľudského života.

stavia človeka do trojitej relácie: Absolútnemu bytiu k Bohu, ku svetu a k iným ľuďom, teda prirodzene zahŕňa i ľudský život. V rámci teologického aspektu relácia k Absolútnemu bytiu (Bohu) predstavuje fundament ľudskej existencie, ktorá sa uskutočňuje skrze rozpoznanie a realizáciu svojho povolania. Osoba dosahuje dospelosť (zrelosť) ak dokáže rozpoznať pravdivé od falošného a utvoriť si úsudok o objektívnej realite vecí²⁸ a teda i k ľudskému životu²⁹.

Dôstojnosť osoby človeka čiže i ľudského života stojí na ikone Absolútna, ktoré naznačuje existenciu človeka ako osoby (človek je pánom seba samého a vedome rozhoduje osebe) v rámci rešpektu voči svojej prirodzenosti a dôstojnosti, čo logicky poukazuje na bytostný rešpekt voči ľudskému životu. Dôstojnosť osoby je určená duchovnotelesnou jednotou človeka (človek je dušou a telom zároveň), pričom je obdarovaný schopnosťou realizácie svojej individuálnej bytosti cez možnosť rôzneho výberu (vyberajúc pravdivé hodnoty), konajúc tak v súlade so svojou prirodzenosťou a dôstojnosťou.

Rozumnosť a sloboda sú jedným zo znakov ľudskej prirodzenosti a špecifickej dôstojnosti osoby človeka a prostredníctvom slobody sa človek vo vzťahu k Bohu vyslovuje za alebo proti ľudskému životu. Podobnosť k Bohu je trvalá – nestratiteľná – prináleží do podstaty ľudskej prirodzenosti, pričom účinkom zla sa tento obraz znehodnocuje, ale neničí totálne. Bytostná spoluúčasť na živote Boha je fundamentom života osoby človeka, ktorý je privilegovaným fenoménom v stvorení, čo však človeka viaže k postojom rešpektovaniu ľudského života. Vzťah človeka k živému Bohu je maximálne podstatný v živote človeka, lebo človek sa nemôže odtrhnúť od Boha bez toho, že by nezaprel seba samého a nezničil svoj život a život iných osôb. Iba osobnou odpoveďou lásky na Lásku človek realizuje seba a svoju osobu³⁰ pravdivo prirodzeným a jemu vlastným spôsobom, ak však popiera transcendentno logicky začína prežívať drámu zničenia osobnej ľudskej jedinečnosti, neopakovateľnosti a narušenia dôstojnosti, čiže drámu terminácie ľudského života. Osoba človeka má byť spolutvorcom na diele stvorenia³¹, a nie konkurentom alebo súperom, ktorý si uzurpuje právo rozhodovať o ľudskom živote. Neustály pocit a postoj zodpovednosti za ľudský život umožní osobe človeka rozvíjať sa a zároveň realizovať povolanie človeka (individuálne i v spoločnosti) v rámci vlastnej prirodzenosti a dôstojnosti.

Vo vzťahu k ľudskému životu je človek ako osoba povolaný nielen k jeho ochrane ale k napomáhaniu, k umožneniu jeho kontinuálneho rozvoja, spolu s inými a pre iných, čo je súčasne poukazaním na spoločenský (dialogálny) charakter ľudskej prirodzenosti. Ľudská spoločnosť nie iba prostredím, v ktorom človek žije, ale je chápaná ako plnosť (celok) účasti na dialógu lásky³² s každou osobou v časopriestorovej i transcendentnej perspektíve bytostného zacielenia na Absolútno.

Literatúra

²⁸ JÁN PAVOL II. *Fides et ratio*. Nr. 25.

²⁹ Stvorenie človeka na obraz Boží je znakom, že človek je vrcholom a centrom stvorenia, pričom bol Bohom obdarovaný jeho vlastným dychom života. Človek bol a neustále je vyzvaný k prijatiu daru Božej Lásky ako aj k slobodnej odpovedi na tento dar cestou pripodobnenia sa k Tomu, na Koho obraz bol stvorený. Tento dar je darom života, ktorý má človek rešpektovať.

³⁰ DRUHÝ Vatikánsky koncil. *Gaudium et spes*. Nr. 24.

³¹ Človek ako osoba v relácii k svetu (prírode, kozmu) a k životu participuje na započatom diele stvorenia. Totiž on sám je korunou a vrcholom diela stvorenia, kde Absolútno bytie (Boh) zveril (daroval) celé svoje stvoriteľské dielo (svet) človekovi, ktorý má v duchu Božieho plánu učiniť svet poddaným sebe rešpektujúc aspekt zodpovednosti a nezaslúženosti darov prijatých od Boha. Čiže človek má spolupracovať so Stvoriteľom a riadiť svet v spravodlivosti a svätosti, uznávajúc existujúci model vo svete daný od Boha. Človek ako osoba je povolaný pretvárať svet a sám tým dozrievať v plnosť človečenstva.

³² Človek – osoba, má aktívnu a obetavú prirodzenosť, čiže má bytostnú potrebu dávania a obetovania seba (a teda lásky) - milovania- je to hlavný obsah a zmysel ľudského života a to zásadne rozhoduje o plnom osobnom rozvoji človeka, ak chce realizovať svoju špecifickú prirodzenosť, v plnosti dôstojnosti, jemu vlastnej

- [1] GIOVANNI PAOLO II. *La dignità dell' uomo fondamento di giustizia e di pace*. (All' Assemblea Generale dell' ONU New York 2.Ottobre 1979) Nr. 20. In: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*. Città dell' Vaticano 1996.
- [2] TRESMONTANT C. *dejiny a smysl stvoření*. Praha 1993.
- [3] WOJTYŁA K. *Miłość i odpowiedzialność*. Lublin 1986.
- [4] WOJTYŁA K. *Osoba i czyn w aspekcie świadomości*. In: *Pastori et magistro*. Lublin 1966
- [5] NAGÓRNY J. *Posłanictwo chrześcijan w świecie*. Lublin 1997.
- [6] BOETHIUS SEVERINUS MANLIUS ANICIUS . *Liber de persona*, III.
- [7] TOMÁŠ AKVINSKÝ. *Summa Theologiae*.
- [8] GIOVANNI PAOLO II. Messaggio per la giornata mondiale per la pace, 8.dicembre 1987. *La libertà religiosa condizione per la pacifica convivenza*.
- [9] WOJTYŁA K. *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*. Lublin 1994
- [10] GIOVANNI PAOLO II. *Redemptor hominis*.
- [11] GIOVANNI PAOLO II. *Fides et ratio*.
- [12] DRUHÝ Vatikánský koncil. *Gaudium et spes*. Rím 1965.

IN: FOLIA UNIVERSITATIS TYRNAVENSIS. Vol XVI ss. 150 – 160 TRNAVA 2009 ISBN 978-80-8082-327-6